

Plassengebied Route

Afkortingen:

LA = Linksaf • LAH = Links aanhouden • RD = Rechtdoor • RA = Rechtsaf • RAH = Rechts aanhouden

Route 1 - 'Weids Water Wonen' in Noordhove Noord

1. Ga vanaf het einde van het parkeerterreintje via een kort smal pad naar het fietspad langs de Aziëweg
2. Ga **LA** en daarna **RA** het fiets- en voetgangerstunneltje onder de Aziëweg door
3. Na het tunneltje **LA** en direct daarna weer **LA** het Ton Albertsplan op
4. Volg het Ton Albertsplan tot het einde van het woonerf en ga dan direct **RA**
5. Steek het fietspad over en ga **RA**, direct daarna **LA** en weer **RA**, de Behrenslijn
6. Ga aan het einde van de Behrenslijn bij de parkeerplaats **RA** over een kort smal tegelpad
7. Ga **LA** evenwijdig aan het fietspad en ga bij de T-splitsing van de fietspaden **RD** het park de Weidse Weide in (1)
8. Ga bij de 1ste mogelijkheid **LA** en verlaat het park via het veeooster
9. Steek het fietspad over en ga tussen de huizen door naar de Ponyweide (U ziet pas later het straatnaambordje)
10. Ga bij de Ponyweide **LA**
11. Ga bij de Bottalijn **RA**
12. Steek de brug over en ga daarna **LA**
13. Ga vlak voor de kruising met de Lijnbaan **LA** tot de rotonde (2)
14. Steek over en ga een kort stukje **RA** langs het fietspad, daarna **LA** en **RAH** het Berlageplan op (U ziet pas later het straatnaambord)
15. Ga op de T-splitsing **RD**, steek het Keyserplan over en ga **RD** het Klerkplan op
16. Volg **LA** een kronkelig voetpad van asfalt
17. Volg dit pad over twee bruggen en ga **RA** over de derde brug, het Keyserplan op
18. Steek de brug over naar het Marotplan
19. Ga **RD** de brug over en ga bij de overzijde van het fietspad **RA**
20. Bij de 1ste mogelijkheid **LA** de brug over (3)
21. Steek de Bolstraschans over en ga aan de overzijde **RA**, gelijk **LA** via een smal pad door naar het woonerf
22. Ga bij de 1ste mogelijkheid **RA** de Calandschans in
23. Ga aan het eind van de straat **LA** en ter hoogte van de Corbuloschans het trapje op en **LA**
24. Ga bij de hoek opnieuw **LA**
25. Daal halverwege de dijk af naar het pad langs het water
26. Steek bij de hoek met het metalen bruggetje over naar het Vestingpad
27. Ga bij het pad **LA** (4)
28. Ga na ongeveer een kilometer rechts en steek de Aziëweg over (nog voor de brug)
29. Volg **LA** het voetpad langs de Zoetermeerse plas
30. Na +/- 300 meter, ter hoogte van het tunneltje onder de Aziëweg aan uw rechterhand het eindpunt 'Het Lange Land'

Route 2 Oude polder grenzend aan een nieuwe plas

Deze wandelingen is bijzonder vanwege:

- Waterpartijen
- Laarzenwandeling
- Cultuurhistorische waarden

Afstand:

Lengte: 3 kilometer

Beginpunt:

Parkeerplaats ter hoogte van het gemaal Palenstein

Eindpunt:

Parkeerplaats ter hoogte van het gemaal Palenstein

Achtergrond informatie wandeltocht

1. Op dit bijzondere knooppunt van oude waterwegen komen de Elleboogse Wetering, de Benthuizenervaart en tot in de jaren tachtig van de twintigste eeuw, de Leidsewallenwetering bij elkaar. Bovendien treft u achter de afgeknotte molen het nieuwe gemaal Palenstein. Hier bij deze eerste molen van de drie ging de Leidsewallenwetering via een verlaat over in de Elleboogse Wetering. Op deze plek bevond zich behalve het Elleboogse verlaat ook het Benthuizer verlaat. Een kleine schutsluis die het niveauverschil tussen de Benthuizenervaart en de Elleboogse Wetering overbrugde. Van dit verlaat resteert een dammetje tussen het water van de Elleboogse Wetering en de Benthuizenervaart (oude vergeelde foto is het voormalige Benthuizer verlaat). U kunt hier goed het verschil in waterhoogten waarnemen. Verlaten hadden houten jukken, die de twee zijwanden in de slappe veengrond uit elkaar hielden. Het verlaat had een beperkte doorvaarthoogte, doorvaartbreedte en doorvaartlengte. Het Elleboogse verlaat liet schepen door van maximaal 2,95 m breed en 16,5 m lang. Het Benthuizer verlaat komt overeen met deze afmetingen: 2,90 m breed en 17 m lang. Wel had het Elleboogse verlaat een 40 cm hogere doorvaarthoogte (1,20 m). In 1924 werd het werk van de windmolens overgenomen door een dieselmotor. Deze werd aan het eind jaren zestig vervangen door het nieuwe gemaal Palenstein dat de huidige woonwijken Palenstein, Seghwaert, Noordhove en enkele Benthuizer polders bedient.

2. Rechts, aan de overzijde van de Elleboogse Wetering bevindt zich de Vogelplas, een zogenaamde veenplas. Men zou kunnen zeggen een stukje land dat men niet heeft drooggemaakt.

3. Hier komen drie watergangen bij elkaar. Van links de Noord-Aasche Vliet, van rechts de Elleboogse Wetering én de uitloper van het Noord Aa. De aangrenzende polder is de Zoeterwoudse Geerpolder.

4. Vanaf hier heeft u een prachtig zicht op de vele verschillende water-niveaus én op het gemaal. Stelt u zich eens voor, u bent een achttiende-eeuwse mens. Op deze plek ziet u de Noord-Aasche Vliet en verder nog meer nattigheid. Het veenland is weg, uitgebaggerd, als turf verkocht, en wat rest zijn grote plassen water. Wanneer u zich omdraait is daar wél de welvarende Meerpolder. Een drooggemaakt zoetwatermeer. Zo kan het ook... Droogmaken dus denkt de achttiende-eeuwer. Er worden vier molens geplaatst om deze kius te klaren. Drie molens worden neergezet in het verlengde van deze tweesprong van waterwegen: de ringsloot van de Meerpolder en de Noord-Aasche Vliet, richting de huidige Zoetermeerse plas. En dan komt er nog een vierde molen min of meer haaks op deze driegang. Deze vier molens malen de volgende jaren de polders rondom de Zoetermeerse kant van de Meerpolder droog. Ze slaan hun water uit op de Noord-Aasche Vliet. Het drooggemalen gebied wordt bewoonbaar en krijgt de naam Nieuwe Polder. Nu bent u nog even een Negentiende-eeuwse mens. Het is 1877 en de vier molens van de Nieuwe Polder worden helemaal afgebroken. Er komt iets vooruitstrevends voor in de plaats: stoomgemaal de Nieuwe Polder. Dit gemaal slaat eveneens uit op de Noord-Aasche Vliet. Anno nu is er, indien nodig, nog steeds een pomp actief.

Deze staat verborgen in een klein gebouwtje naast het voormalige gemaal. Het gebouw, de behuizing van de vroegere pomp, is een schitterend woonhuis geworden. Het heeft door de strakke gepleisterde pilasters aan de voorgevel, de strenge neo-classicistische uitrusting behouden. De sloot met de instroom onder het gebouw is nu een unieke kikersloot. Veel mensen bewonen nu de Nieuwe Polder. De wijken Buytenwegh en De Leyens zijn er gebouwd. Deze wijken staan op het zand uit dat enorme watergat: de Zoetermeerse plas.

5. Wellicht is het u opgevallen, al die verschillende waterhoogten? We zien er hier zelfs vier. -0,60 meter N.A.P. (lees: 0,60 meter onder de zeespiegel) is het niveau van de Noord-Aasche vliet, ook wel Rijnlands boezem genoemd. Vanuit hier gaat het water naar de Oude Rijn of de Vliet en uiteindelijk naar zee. Het polderniveau is zo'n -5,00 meter N.A.P., de poldersloten -5,80 N.A.P. (ook de Zoetermeerse vijvers hebben dit niveau). De Zoetermeerse plas heeft een niveau van -4,00 N.A.P. Dan heeft het Zoetermeerse water nog één tussen-niveau. Dit vindt u in de oude weteringen die ook als waterinlaat

fungeren. Deze voeren niet alleen af maar laten bij droogte juist water instromen. Dit niveau is op -1,70 meter N.A.P. Bijvoorbeeld de Leidsewallenwetering en de Benthuizenervaart hebben dit waterniveau.

COLOFON

Deze wandelbrochure is een uitgave van stichting Floravontuur Promotie Zoetermeer en de gemeente Zoetermeer. De route is beschikbaar bij het Stadhuis, de Zoetermeerse bibliotheken en het kantoor Floravontuur Promotie Zoetermeer aan de Eerste Stationsstraat 97. Tevens zijn exemplaren beschikbaar bij de hotels, recreatiemogelijkheden en overige attracties in Zoetermeer. De route is via internet te downloaden op www.promotiezoetermeer.nl.

Redactie: Botine Koopmans
Johanneke de Rooij
Margreet van Driel

Tekst: Simone Langeveld

Fotografie: Simone Langeveld (eigen archief)
Gemeente Zoetermeer
Henk Dessens

Vormgeving: Art & Finish reclame Zoetermeer

Druk: Oplage 2500

Niets uit deze brochure mag zonder toestemming van stichting Floravontuur Promotie Zoetermeer worden overgenomen. Tips, suggesties en andere aanbevelingen kunnen via info@promotiezoetermeer.nl worden doorgegeven.

veelzijdig
ZOETERMEER
Een serie van architectuurwandelingen

**Beter bekeken,
meer gezien.**

Zoetermeerse Plassengebied

VOORWOORD

Grenzend aan het Zoetermeerse Plassengebied ligt de waterrijke wijk Noordhove. De wijk is rijk aan jonge architectuur, natuur en cultuurhistorie. De veelzijdigheid van deze wijk kunt u beleven door op pad te gaan met één van de twee wandelroutes van deze wandelbrochure.

De eerste route 'Weids water wonen in Noordhove noord' laat u architectonisch zeer gevarieerde huizen in de directe omgeving van het water zien. De tweede route 'Oude polders grenzend aan een nieuwe plas' is een minstens zo interessante route die u leidt door ruige natuur en langs eeuwenoude cultuurhistorische plekken aan het water. Goed schoeisel is bij deze route een vereiste.

U krijgt tijdens deze wandeling de gelegenheid om het bewoonde en het onbewoonde deel van het Zoetermeerse Plassengebied te verkennen en te ontdekken.

Ik wens u mede namens de initiatiefnemers vanuit de gemeente Zoetermeer en Floravontuur Promotie Zoetermeer heel veel wandelplezier.

Frans Muijzers,
wethouder wonen en architectuur

ZOETERMEERSE PLASSENGEBIED

Weids waterlandschap met oude en nieuwe elementen

Nederland leeft met water en zo ook Zoetermeer. Bewoners van de Zoetermeerse wijken Noordhove en De Leyens kunnen dit beamen. Niet zelden worden zij in hun directe omgeving geconfronteerd met sloot, plas en gemaal. Bewoning waar de Zoetermeeders nu wonen begon ruim duizend jaar geleden. Vanaf het jaar 1000 trok men vanaf de kust en de rivieren dit gebied, de Wilde Venen, in om nederzettingen te stichten. Het was een drassig gebied met meren, riviertjes, moerassen en kreupelhout. Het Zoetermeerse meer was een meer temidden van die Wilde Venen. Nu is dat natuurlijke meer een polder: de Meerpolder. De huidige stad Zoetermeer ontleent haar naam aan het vroegere zoetwater meertje. De eerste bewoners visten en ontgonnen een klein deel van het moerasland grenzend aan het Zoetermeerse meer. Ze gebruikten in het begin de natuurlijke waterstroompjes om gebiedjes droog en dus geschikt te maken voor landbouw en veeteelt. Deze mensen konden nu wat vee laten grazen en graan telen. Door hen werden sloten gegraven om water uit het gebied te laten stromen en dijken of kaden gemaakt als waterkering tegen instromend water. Het waren de eerste ontginningen en droogmakingen.

Turf winnen

In de loop der tijd kregen omringende steden als Leiden, Delft en Gouda steeds meer behoefte aan turf. Iets waar het gebied rondom het Zoetermeerse meer heel rijk aan was. De eerste bewoners, vissers en boeren, gebruikten al turf als brandstof voor eigen gebruik. De veengrond bleek eigenlijk niet geschikt voor bijvoorbeeld korenteelt en er kwam een omslag van akkerbouw naar turfsteken als broodwinning. Het gevolg was dat men steeds meer veen ging afsteken. In eerste instantie groef men de veengrond in turven af tot aan het grondwater. Later vanaf circa 1530 ging men over op het zogenaamde slag-turven. Tot op de zeekelei werd de natte veengrond onder de waterspiegel opgescheept, uitgebaggerd, en op hogere repen land, richels, te drogen gelegd. Het gevolg van dit uitvenen was dat eigenlijk de gehele omgeving van het Zoetermeerse meer onder water kwam te staan

en ook nog eens lager kwam te liggen dan dit natuurlijke meer. Alleen nog de hooggelegen wegen met bebouwing staken boven het water uit. Het droogmaken van het land was een volgende fase, die op kleine schaal met kleine molens al in de vijftiende eeuw begonnen was. Zo kon men van het ondergelopen natte land toch wat bouwland maken.

Het droogmaken

Van het grote droogmaken zien we in ons huidige landschap nog allerlei restanten. Het Zoetermeerse meer werd als eerste drooggemaakt. De drooglegging van dit natuurlijke meer in 1614-1616 was de allereerste drooglegging beneden het Amsterdamse IJ. Het resultaat mag er nog steeds zijn. Een prachtige eivormige polder waarin alleen veehouders hun

gang mogen gaan binnen vastgestelde regels. Zichtbare restanten in onze tegenwoordige omgeving zijn de ringdijk met de ringsloot die om de polder ligt, de gegraven tochten (sloten) én natuurlijk de molengang met drie afgeknotte molens, die toen ze er nog in volle glorie met wieken stonden, het water met schepraderen uit het meer maalden. Toen het meer drooggemalen was hielden de molens de nieuw ontstane Meerpolder droog. Het droogmalen was eerst het werk van Hollands roemruchte en schilderachtige windmolens, maar werd later werk van stoommachines. Denkt u aan het stoomgemaal de Nieuwe Polder uit 1877. Nu gaat de aandrijving van bemalingssystemen veelal met dieselmotoren of elektrisch. Misschien wordt het wel weer opnieuw werk voor windmolens?

De Palensteine polder

Niet als het Zoetermeerse meer werd de Palensteine polder vanaf 1759 drooggemalen door een molendriegang waarvan de drie afgeknotte molens aan de Slootweg de meest markante restanten in het landschap zijn. De voormalige Palensteine polder bestrijkt het gebied tussen de Slootweg, de Zegwaartseweg, de Dorpsstraat en de Leidsewallenwetering. Drie wegen en één waterweg die al in de 12de en 13de eeuw, de tijd van de eerste ontginningen in de Wilde Venen, zijn ontstaan.

Zoetermeerse plas

Aan het eind van de jaren tachtig werd de Zoetermeerse plas vergroot. Deze zandwinplas van circa 50 ha was ontstaan aan het eind van de jaren zestig van de twintigste eeuw omdat voor de aanleg van de nieuwe wijken Buytenwegh, De Leyens en Seghwaert zand nodig was als ondergrond. Later was er zand nodig voor de aanleg van de woonwijken Rokkeveen en Noordhove. Opnieuw werd er zand gewon-

nen aan de rand van de Zoetermeerse plas en deze werd dus groter. Hierdoor verdween helaas een deel van de Leidsewallenwetering. Deze eeuwenoude Wetering sloot voorheen aan op de 'Palensteine' molengang én met een verlaat op de Elleboogse Wetering. Nieuwe plassen zijn voor dit stuk Leidsewallenwetering in de plaats gekomen: de Noordhovense plas en de Benthuizerplas. Deze nieuwe plassen zijn echter niet zo diep (én gevaarlijk) als de Zoetermeerse plas. Deze plassen zijn geen restanten van zandwinning. Het zijn ondiepe plassen die in een strenge winter voor schaatsplezier kunnen zorgen.

Prielenbos

Ten noorden van de Zoetermeerse plas ontstond per ongeluk een nieuw bos. De onbruikbare kleilaag boven de zandput werd ernaast (aan de noordzijde) opgespoten. Deze slikmassa bleek een goede voedingsbodem voor moerasplanten en wilgen die hier spontaan ontkiemden: het Prielenbos was geboren. Dit bos ontwikkelde zich tot een elzenbroekbos met een rijk gevarieerd planten- en dierenleven.

Twee wandelroutes

We kunnen tegenwoordig met recht spreken van het Zoetermeerse Plassengebied. Waar nieuwe, ruige natuur zijn kansen grijpt binnen de cultuurhistorische en waterbouwkundige kaders. Het wonen in de directe omgeving ervan is dan ook weids water wonen te noemen. Twee wandelroutes geven u een mogelijkheid dit gebied te verkennen. 'Weids water wonen in Noordhove noord' maakt een ronde langs de gevarieerde en aantrekkelijke architectuur van dit jonge woongebied aan het water. 'Oude polders grenzend aan een nieuwe plas' leidt u langs de cultuurhistorische elementen bij de Zoetermeerse plas en het Prielenbos.

Afstand:

Lengte: Route 1 5 kilometer
Route 2 3 kilometer

Beginpunt: Zie routebeschrijving
Eindpunt: Zie routebeschrijving

Horeca:

Aa-Zicht

Route 1

'Weids Water Wonen' in Noordhove Noord

Deze wandeling is bijzonder vanwege:

- Waterpartijen
- Architectuur

Afstand:

Lengte: 5 kilometer

Beginpunt:

Parkeerplaats scouting Pocahontas en hardloopervereniging Roadrunners aan 'Het Lange Land'

Eindpunt:

Parkeerplaats scouting Pocahontas en hardloopervereniging Roadrunners aan 'Het Lange Land'

Achtergrond informatie wandeltocht

1. Hier komt u langs het abrupte einde van de Leidsewallenwetering. Oorspronkelijk liep dit water door tot aan de Elleboogse Wetering. Het stond zo in verbinding met de Noord Aa. De drie schepradmolens die de Palensteine polder droog hielden sloegen het water uit op de Elleboogse Wetering. Van deze watermolens die door de komst van gemalen geen functie meer hadden, is, vanwege het onderhoud en de kosten, het bovenste deel met de wieken afgehaald. Afgeknotte of halve molens zijn de huidige goed bewoonbare herinneringen in het polderlandschap.
2. Let u hier even op de bijzonder vormgegeven huizen (rijtje van vier) aan de Lijnbaan van Oosterhuis Associates 2000.
3. U bevindt zich nu op een wooneiland. Dit eiland met de Bolstraschans, de Balthasarschans, Calandschans, Cruquiusschans, Van den Corputschans, Van Coehoornschans en de Corbuloschans

ontleent haar straatnamen heel toepasselijk aan waterbouwkundigen en cartografen. Dit wijkje ligt geïsoleerd op een vierkant eiland met een dijkje eromheen. Het grenst zowel aan de Noordhovenseplas als de Benthuizerplas en zeker gezien vanaf de Bolstraschans heeft u zicht op een kerktoren van het dorp Benthuizen.

4. Dit pad heet Vestingpad en ligt eigenlijk precies op de grens met de omringende gemeenten Benthuizen en Zoeterwoude. Het loopt voor een groot deel ook evenwijdig aan de eeuwenoude verbindingroute de Slootweg. Vanaf dit deel van het Vestingpad, kijkt u over de Noordhovense plas met daarachter de Zoetermeerse plas en u kijkt langs de Palensteine afgeknotte molens, het Noord Aa gebied in. Tot 1924 maalden de drie watermolens de Palensteine polder droog. Het Vestingpad is een lang pad dat ook nog helemaal om de Benthuizerplas heen loopt.